

**การพัฒนาารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1**

**Development of an Administrative Model in Environmental Education Plan for Primary
Schools under Uttaradit Primary Education Service Area Office I**

อุดมศักดิ์ จักรน้ำอ่าง¹ และ สัมพันธ์ รอดพิงครุฑ²

Udomsak Jaknamang¹ and Sumpun Rodpuengkrut²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ และพัฒนาารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 180 โรงเรียน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงรวม จำนวน 570 คน การดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษา และ 3) พัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ เทคนิคเดลฟายกับผู้ทรงคุณวุฒิ และ ประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญระดับสูง

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ยังไม่มีนโยบายและโครงสร้างที่ชัดเจน 2) ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากเทคนิคเดลฟายรอบที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาถึงความเห็นว่ารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในแต่ละข้อ มีความเหมาะสมตามเกณฑ์ ร้อยละ 75 ขึ้นไป โดยมีค่ามัธยฐานในรอบที่ 2 อยู่ระหว่าง 4.50-5.00 และรอบที่ 3 มีความสอดคล้องกันอย่างเป็นเอกฉันท์ โดยมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์อยู่ระหว่าง 0.00-0.07 ดังนั้น รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา มี 7 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา 2) การดำเนินการตามแผนการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษา 3) การส่งเสริมด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา 4) การส่งเสริมการจัดภูมิทัศน์ของโรงเรียน 5) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากร และการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม 6) การส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมศึกษา 7) การส่งเสริม การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา

คำสำคัญ : รูปแบบการพัฒนา แผนสิ่งแวดล้อมศึกษา

¹ คุษภูมบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

² คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Abstract

The purposes of this research were to examine current effectiveness of the Environmental Education Plan for primary schools under the jurisdiction of the Uttaradit Primary Education Service Area Office 1 and to develop an administrative model to improve it. The population were school administrators, teachers, school board members and parents from 180 schools which were then selected into a sample group of 570. Three main steps were undertaken: 1) review of relevant literature 2) identify problems in the current Environmental Education Plan, and 3) develop an administrative model to improve it by employing group discussion and Delphi techniques with experts as well as undertaking a model evaluation with specialists.

The findings revealed: 1) The present Environmental Education Plan had not yet had clear policy and structures to accompany it. 2) From the results achieved through first-round Delphi technique, experts agreed the new administrative model had met more than 75 percent of the criteria. In the second round, the median of 4.50–5.00 was attained, and, subsequently, a quartile range of 0.00–0.07 was clearly achieved during the third round. Therefore, it can be stated that the Environmental Education Plan for primary schools had 7 components: 1) the administration of Environmental Education Plan 2) the corresponding execution of plan 3) academic and learning supports for Environmental Education 4) encouragement for improved school landscape 5) the promotion of responsible uses of natural resources and environment 6) supports for public relations regarding Environmental Education, and 7) encouragement for cooperation between schools and communities in managing Environmental Education.

Keywords : Development Model, Environmental Education Plan

บทนำ

จากความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มีโครงสร้างสิ่งแวดล้อมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีเนื้อหาปรากฏอยู่ในกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งสถานศึกษาเป็นสถาบันที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียน มีหน้าที่จัดสิ่งแวดล้อมศึกษาให้นักเรียน จำเป็นต้องมีการรับนโยบายมาวางแผนหรือจัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน โดยส่งเสริมให้นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และมีส่วนร่วมในการป้องกัน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการของโรงเรียน และในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 – พ.ศ.2559) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ถือว่าเป็นหน่วยงานหลัก มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาภาคบังคับและมีโรงเรียนในสังกัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางด้านความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติแตกต่างกัน รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและอาจส่งผลกระทบต่อประเทศชาติจึงได้มีแนวคิดที่จะแสวงหาวิธีการพัฒนารูปแบบ

บริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โดยรูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาจะประกอบด้วยแนวคิดทางทฤษฎีและการศึกษาสภาพปัญหาในปัจจุบัน การวางแผนปฏิบัติการด้านสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของการจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา กระบวนการการบริหารและให้ความรู้ เจตคติ เพื่อการเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความถูกต้องสมบูรณ์เข้าใจง่าย สะดวกต่อการนำไปใช้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้บริหาร ได้แก่ ประธานกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 จำนวน 22 คน รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 จำนวน 7 คน ศึกษาในเขตสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ซึ่งรับผิดชอบงานด้านนโยบายการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษาจำนวน 1 คน รวม 30 คน

กลุ่มครู ได้แก่ คณะครูที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 โรงเรียนละ 1 คน รวม 180 คน

กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ กรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โรงเรียนละ 1 คนรวม 180 คน

กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โรงเรียนละ 1 คน รวม 180 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น

การวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ตัวแปรตาม

รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

สมมติฐานของการวิจัย

จากกระบวนการวิจัยในการพัฒนาทำให้ได้รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมได้รับการยืนยันความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันเป็นฉันทามติโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทางด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน รายละเอียดของการดำเนินการพัฒนารูปแบบ

การบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ตามขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด หลักการ ทฤษฎี ตลอดจนตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์สภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 อย่างมีพื้นฐานทางทฤษฎีรองรับ เชื่อมโยงความคิด ความสัมพันธ์ ผลงานวิจัยในอดีตและงานวิจัยครั้งนี้

กิจกรรมของขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย กำหนดเรื่อง หัวเรื่อง หัวข้อเรื่องให้มีความชัดเจน กำหนดขอบเขตและประเภทของข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาตั้งแต่ในระดับประเทศ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับโรงเรียน กำหนดประเภทของเอกสาร พิจารณาแหล่งค้นคว้า ปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาในมิติด้านการบริหารจัดการแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาความรู้ความเข้าใจเจตคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ นอกเหนือจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ เอกสาร สิ่งพิมพ์ เอกสารตำรา สถิติ ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย จากแหล่งค้นคว้า เว็บไซต์งานวิจัยและสำนักหอสมุดต่างๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำมาเขียนผลการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อม

ศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์สภาพ บริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา

วัตถุประสงค์ของขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษา
สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาของคณะผู้บริหาร
สถานศึกษา ครู คณะกรรมการสถานศึกษาและ
ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
อุตรดิตถ์ เขต 1 ได้แก่ สภาพการบริหารแผน
สิ่งแวดล้อมศึกษา และปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนา
รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาใน
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

กิจกรรมของขั้นตอนที่ 2 ประกอบด้วย

1. ดำเนินการศึกษาสภาพการบริหารแผน
สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
อุตรดิตถ์ เขต 1 จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย
ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา
ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ดังนี้ กลุ่มผู้บริหาร
สถานศึกษา กลุ่มครู กลุ่มคณะกรรมการ
สถานศึกษา และกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนของ
โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 จำนวน 23
เครือข่ายกลุ่มโรงเรียน รวม 180 โรงเรียน โดยใช้
วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบ
สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อเก็บและรวบรวม
ข้อมูลสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม รูปแบบ
การบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ปัญหาอุปสรรค
การบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาจากกลุ่ม
ตัวอย่างที่รับผิดชอบการดำเนินงานด้าน
สิ่งแวดล้อมศึกษา และกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจาก

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่
กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครู กลุ่มคณะกรรมการ
สถานศึกษา และกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน
มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 สัมภาษณ์ กลุ่มผู้บริหาร
ที่รับผิดชอบงานด้านนโยบายการบริหารจัดการ
สิ่งแวดล้อมศึกษาจำนวน 30 คน

1.2 สัมภาษณ์ครูที่ปฏิบัติหน้าที่
เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม
ศึกษา โรงเรียนละ 1 คน รวม 180 คน

1.3 สัมภาษณ์ตัวแทนกรรมการ
สถานศึกษาของโรงเรียนใน สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โรงเรียน
ละ 1 คน รวม 180 คน

1.4 สัมภาษณ์ตัวแทนผู้ปกครอง
นักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โรงเรียน
ละ 1 คน รวม 180 คน

2. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่ม
ตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content
Analysis) นำเสนอข้อสรุปของรูปแบบการบริหาร
แผนสิ่งแวดล้อมศึกษา และแนวทางการพัฒนา
รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา

3. จัดทำร่างรูปแบบการบริหารจัดการ
สิ่งแวดล้อมศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม (Model 1)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนารูปแบบ การบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา

วัตถุประสงค์ของขั้นตอนที่ 3 เพื่อนำร่าง
รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ได้จาก
ขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบการบริหาร
แผนสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียน
ประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โดยใช้
เทคนิคกระบวนการ 3 แบบ ดังนี้ คือ

1. ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
2. ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) กับผู้ทรงคุณวุฒิที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา
3. ใช้การประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgment) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิระดับสูงด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาให้เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษา

การวิเคราะห์สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครู กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาและกลุ่มผู้ปกครอง พบว่า

1. ด้านนโยบายและโครงสร้างการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา มีความคิดเห็นว่างวดประสงคไม่ไปเป้าหมายของโครงการนโยบายโครงสร้างการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาขาดความชัดเจนไม่มีรูปแบบ และความต้องการของบุคลากรต่อการดำเนินโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษามีความต้องการให้ดำเนินโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา
2. ด้านการดำเนินการแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ขาดความพร้อมวิธีดำเนินการกับงบประมาณการสนับสนุนโครงการ ความพร้อมของบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ขาดการติดตามประเมินผลการดำเนินการ
3. ด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ไม่มีการบูรณาการในหลักสูตร และกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ไม่มีการสนับสนุนการ

จัดกิจกรรมหรือโครงการสิ่งแวดล้อมศึกษาและการสร้างเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาร่วมกับชุมชน

4. ด้านระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีแผนดำเนินการ การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมบริเวณสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนในสถานศึกษาไม่คุ้มค่า ไม่ยั่งยืนไม่มีการดำเนินการสื่อสารประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา

5. ด้านการมีส่วนร่วมและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนความเชื่อมโยงหน่วยงานภายนอก

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา

1. ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข สรุปผลเป็นภาพรวมรายด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการวางแผนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา พบว่า อุปสรรคของสภาพการบริหารแผนขาดแนวทางและวิธีปฏิบัติอย่าง เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ควรจัดให้มีคณะกรรมการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา

1.2 ด้านการดำเนินการแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา พบว่า ไม่มีการระบุแนวทางในการสั่งการด้านบุคลากรในการทำหน้าที่เกี่ยวกับทางด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ควรมีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบวางแผนการปฏิบัติงาน และดำเนินงานให้เสร็จสิ้นตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย จัดทำแนวปฏิบัติ หรือระเบียบของสถานศึกษาดำเนินการ ติดตามและนิเทศ

1.3 ด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอน พบว่า ไม่มีการบูรณาการในหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไม่เชื่อมโยงกับวิถีของชุมชนควรกำหนดให้มีประเด็นสิ่งแวดล้อมศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ บูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4 ด้านสถานที่และภูมิทัศน์ พบว่า ไม่มีการกำหนดเป้าหมายหรือแนวทางการจัดกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมควรสำรวจแหล่งการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษา และเขตพื้นที่ใกล้เคียง ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสถานศึกษาหรือชุมชน

1.5 ด้านการใช้ทรัพยากรและการดูแลรักษา พบว่า ไม่มีการอนุรักษ์พลังงานและการใช้พลังงานอย่างเหมาะสมกับลักษณะการใช้พลังงานโรงเรียน น้ำ ขยะ ความสะอาดควรสำรวจวิเคราะห์สภาพปัจจุบันในการใช้ทรัพยากรและการดูแลรักษา สรุปและนำผลการประเมินไปใช้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

1.6 ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ พบว่า ไม่มีการกำหนดเป้าหมายหรือแนวทางการจัดกิจกรรมรณรงค์ ประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการจัดการอย่างเป็นรูปธรรม ควรศึกษาความต้องการในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลและผลงานความต้องการในการได้รับข่าวสารข้อมูลของชุมชนวางแผนการประชาสัมพันธ์โดยการมีส่วนร่วมของสถาบันและสื่อมวลชนในท้องถิ่น

1.7 ด้านการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พบว่า ไม่มีรูปแบบการบริหารที่ชัดเจนขาดความเชื่อมโยงภายนอก ควรกำหนดแนวทางส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานของชุมชน

องค์กรและหน่วยงานอื่น สร้างข้อตกลงในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาร่วมกับชุมชน

2. ผลวิเคราะห์ข้อมูลเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จำนวน 3 รอบเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาและลงความเห็นว่ารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษามีความเหมาะสมอย่างเป็นเอกฉันท์

3. ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ประเมินความสอดคล้องเห็นด้วยกับรูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ได้รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ คือ

- 3.1 การวางแผนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 3.2 การดำเนินการตามแผนการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 3.3 การส่งเสริมด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา
- 3.4 การส่งเสริมการจัดภูมิทัศน์ของโรงเรียน
- 3.5 การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรและการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม
- 3.6 การส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์สิ่งแวดล้อมศึกษา
- 3.7 การส่งเสริมการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1.1 ด้านนโยบายและโครงสร้างการบริหารสิ่งแวดล้อมศึกษา จากแนวทางและวิถีปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน ขาดความเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้และวิถีชีวิตของนักเรียนในสถานศึกษากับนอกสถานศึกษา แนวทางการแก้ไขคือจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนทั้งในและนอกสถานศึกษา

1.2 ด้านพัฒนากระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา จากประเด็นการบูรณาการในหลักสูตรท้องถิ่นไม่มีการกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในนโยบาย แผนปฏิบัติการขาดทักษะในการบูรณาการ ดังนั้นอาจไม่ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างครอบคลุมเป็นระบบควรกำหนดประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมไว้ในนโยบายและแผนปฏิบัติการ

1.3 ด้านระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษา ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ขาดการบริหารจัดการด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม ขาดการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมรณรงค์และประชาสัมพันธ์ อนุรักษ์พลังงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นการแก้ไขต้องให้ความสำคัญของการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องสิ่งแวดล้อมจากการลงมือกระทำกิจกรรมโครงการต่างๆ ทั้งในสถานศึกษาและชุมชน

1.4 ด้านความร่วมมือกับชุมชนและเครือข่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา ปัญหาโรงเรียนและผู้ปกครองขาดการมีส่วนร่วม แนวทางแก้ไขปัญหาคือ สถานศึกษาควรสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองชุมชนในการปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานอย่างเป็นรูปธรรมและเหมาะสมโดยมีส่วนร่วมกับชุมชนร่วมกันจัดทำข้อสรุป และอุปสรรคที่เกิดขึ้น

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา มีประเด็นที่นำมาอภิปราย ดังนี้

2.1 การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยมีตัวแทนจากโรงเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา หรือเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษา

2.2 การประเมินรูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษา ควรมีการนำเสนอแผนงานและผู้รับผิดชอบในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มพัฒนาใหม่ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้าย เพื่อช่วยผลักดันให้ระบบการประเมินสิ่งแวดล้อมศึกษาระดับยุทธศาสตร์มีมาตรฐานที่สูงขึ้น เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสำเร็จของการปฏิบัติงาน มุ่งสู่เป้าประสงค์การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. จากการดำเนินการวิจัยซึ่งทำเป็นกระบวนการมีหลายขั้นตอนระดมความคิดเห็นในการพัฒนารูปแบบจากตัวแทนครู กรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง ทำให้ได้รูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งรูปแบบที่พัฒนาได้รับการยืนยันความคิดเห็นสอดคล้องต้องกันเป็นนันทามติ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา จึงเห็นสมควรเสนอให้โรงเรียนประถมศึกษาประยุกต์ใช้กำหนดเป็นนโยบาย แผนงาน/โครงการหรือกิจกรรมและมีมาตรฐานการกำกับติดตามดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

2. สถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่นๆ สามารถนำเอารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาไปใช้หรือประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยจัดทำเป็นแผนงาน โครงการ และกิจกรรมเพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหา

ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา หรืออาจนำรูปแบบอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมหรือความพร้อมได้อีกด้วย

3. การนำรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาต้องคำนึงถึงกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในสังคม โดยมีพื้นฐานของการบริหารจัดการที่ดี ความรับผิดชอบร่วมกัน การพิจารณาฐานศักยภาพ เงื่อนไขบริบทต่างๆ และปฏิสัมพันธ์ทั้งทางบวกทางลบของการพัฒนาการจัดสรรงบประมาณ (สัดส่วน) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานแผนสิ่งแวดล้อมศึกษาของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยที่เกี่ยวเนื่องเพื่อการป้องกันและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เนื่องจากการป้องกันและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมศึกษาจะต้องมีการดำเนินการในลักษณะบูรณาการจากทุกภาคส่วนเข้าด้วยกันเพื่อการดำเนินงาน ดังนั้นควรมีการวิจัยเพื่อต่อยอดและหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยเน้นหลักการบูรณาการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2541). **คู่มือสิ่งแวดล้อมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- จิรภรณ์ โภคสวัสดิ์. (2546). **การศึกษาเปรียบเทียบความรู้และบทบาทการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของครูที่มีบทบาทโดยตรงที่มีบทบาทโดยทางอ้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดมุกดาหาร**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันราชภัฏร้อยเอ็ด.
- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ. (2551). **แผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1. (2553). **นโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2553**. อุดรดิษฐ์: ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2543) **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

2. ควรมีการศึกษาวิจัยประเมินผลเชิงลึกเกี่ยวกับการวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดในมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี โดยมาตรการป้องกันและเฝ้าระวังในภาพรวมหรือทางเลือกต่างๆ โดยรวมถึงทางเลือกการไม่ดำเนินการต่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ดำเนินการ พร้อมระบุเหตุผล ข้อเด่น ข้อด้อยในแต่ละทางเลือก รวมถึงมาตรการหรือแนวทางในการปรับองค์กรหรือสถาบัน เพื่อให้การดำเนินการพัฒนารูปแบบการบริหารแผนสิ่งแวดล้อมศึกษามีประสิทธิภาพต่อการพัฒนารูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

3. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้นเพื่อพัฒนารูปแบบด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ผลดียิ่งขึ้นจึงควรศึกษาในประเด็นนี้ด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). **สาระ การเรียนรู้พื้นฐาน
ชั้นประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
(2549). **รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2548** กรุงเทพฯ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). **ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**.
กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

อนงค์ อ่ำรอด. (2546). **การบริหารงานสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
เขตการศึกษาที่ 1**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.